

فصل ۱ ناحیه چیست؟

بسیار اهمیت دارند و به ما کمک می کنند که
در مدت آموزش ویادگیری هر فصل از کتاب

راه خود

را گم نکنیم و همواره متوجه باشیم که به دنبال
یادگیری چه مطالب هستیم

✧ مفاهیم کلیدی ←

- ۱. ناحیه
- ۲. ناحیه بندی
- ۳. کانون ناحیه
- ۴. مرز ناحیه
- ۵. نواحی طبیعی
- ۶. نواحی انسانی
- ۷. نواحی سیاسی

• معنا و مفهوم ناحیه چیست؟

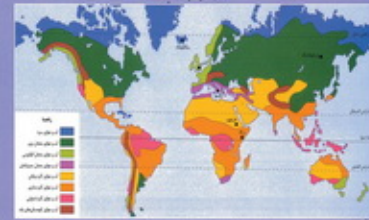
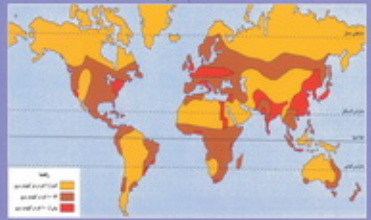
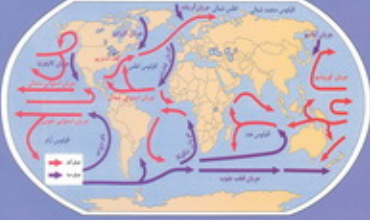
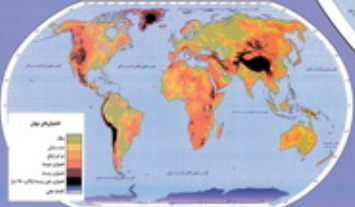
• جغرافی دان ها چگونه و با چه معیارهایی سطح زمین را
ناحیه بندی می کنند؟

• نکات قابل توجه درباره مرز و قلمرو نواحی کدام اند؟

• روابط انسان با نواحی، چه ویژگی هایی دارد؟

نقشه عمومی جهان

نقشه آموزشی

این نقشه بر اساس آخرین سرشماریهای انجام شده در سال ۱۹۹۰ میلادی تهیه شده است. در این نقشه، رنگهای مختلف نشاندهنده توزیع دین در سراسر جهان است. برای اطلاعات بیشتر، به وبسایت www.cia.gov مراجعه کنید.

دین اسلام در جهان: ۱۰۰ میلیون نفر (۱۹۹۰ میلادی) - دین مسیحیت در جهان: ۲۰۰ میلیون نفر (۱۹۹۰ میلادی) - دین هندوئیسم در جهان: ۱۰۰ میلیون نفر (۱۹۹۰ میلادی) - دین بودیسم در جهان: ۱۰۰ میلیون نفر (۱۹۹۰ میلادی) - دین دیگر در جهان: ۱۰۰ میلیون نفر (۱۹۹۰ میلادی)

معنا و مفهوم ناحیه

تصاویر را با دقت بررسی کنید ، برداشت خود از آن ها را توضیح دهید
آیا با برداشت شما از ناحیه منطبق هستند؟

درس ۱

تصور شما از یک ناحیه چیست؟

به تصویرهای زیر با دقت نگاه کنید و برداشت خود را از هریک از آنها توضیح دهید.

1- قاره اروپا ؛ مزرعه ای در کشور سوئیس

مزرعه ای در سوئیس

2- قاره اروپا ، بندری در یونان

بندر پیرائوس - یونان

4- قاره آسیا، مزرعه نخل روغنی

۴

3- قاره آفریقا؛ زندگی شبانی در شمال این قاره

۳

مزرعه نخل روغنی (پالم) - مالزی

زندگی شبانی - شمال آفریقا

هریک از این تصاویر، ناحیه‌ای از سطح زمین را نشان می‌دهد. تصویرها را با هم مقایسه کنید؛ چه عواملی سبب می‌شود که شما احساس کنید این نواحی با یکدیگر تفاوت دارند؟ آب و هوا؟ پوشش گیاهی؟ نوع بهره‌برداری از محیط و شیوه زندگی مردم؟ و ...

تصویر شماره 1 چه ناحیه‌ای را نشان می‌دهد؟ چند ویژگی این ناحیه را بنویسید

تصویر شماره (۱)، ناحیه‌ای مرطوب با پوشش گیاهی غنی و فعالیت دامداری را نشان می‌دهد. در این ناحیه به سبب بارندگی زیاد و رطوبت کافی، چمنزارهای وسیعی به وجود آمده و شرایط مناسبی برای دامداری و پرورش گاو فراهم شده است. نوع خانه‌ها و شکل سقف ساختمان‌ها نیز با ریزش‌های جوی و نوع فعالیت اقتصادی ساکنان ناحیه، یعنی نگهداری دام و علوفه، تناسب دارد.

تصویر شماره 2 چه ناحیه‌ای را نشان می‌دهد؟ چند ویژگی این ناحیه را بنویسید

تصویر شماره (۲)، یک ناحیه ساحلی با فعالیت‌های مربوط به تجارت و گردشگری را نشان می‌دهد. امکان تجارت دریایی موجب به وجود آمدن شهری با نقش بندری در کنار دریا شده است. جذب جمعیت زیاد، رونق فعالیت‌های مربوط به تجارت و گردشگری و حمل و نقل بار و مسافر موجب پدید آمدن ساختمان‌های بلندمرتبه شده است.

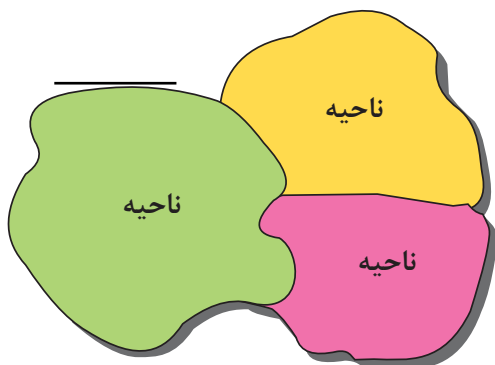
تصاویر شماره 3 و 4 را مقایسه کرده و به سوالات داده شده پاسخ دهید

اکنون دقت کنید و بگویید در تصاویر ۳ و ۴، چه ارتباطی میان اجزا و پدیده‌ها وجود دارد. نوع فعالیت و شیوه زندگی چه ارتباطی با محیط طبیعی دارد؟ تفاوت‌های این دو مکان چیست و عواملی که این دو را از هم متمایز می‌کند، کدام‌اند؟

چرا جغرافیدانان؛ شباهت ها و تفاوت های مکان ها را مطالعه می کنند؟ چه ارتباطی بین این شیوه مطالعه و تشخیص ناحیه وجود دارد؟

ناحیه

دانستید که هر مکان در روی زمین ویژگی هایی دارد. همچنین میان اجزا و پدیده های هر مکان، نوعی پیوستگی و هماهنگی وجود دارد که آن مکان را از سایر مکان ها متفاوت می سازد. یکی از کارهای جغرافی دانان، مطالعه شباهت ها و تفاوت های مکان هاست. مکان هایی که ویژگی های مشابه دارند، همان نواحی هستند. «ناحیه» یکی از مفاهیم اصلی در دانش جغرافیاست. برای ناحیه تاکنون تعاریف متعددی ارائه شده است. در اینجا به یکی از این تعاریف ها اشاره می کنیم.

ناحیه را تعریف کنید.

از تعریف ناحیه چه نکاتی را می توان نتیجه گرفت؟

از این تعریف می توان نتیجه گرفت :

- ۱- ویژگی اصلی هر ناحیه، وحدت و همگونی نسبی عناصر طبیعی و انسانی در آن است (وحدت یابی).
- ۲- هر ناحیه جغرافیایی به درجه ای از همگونی رسیده است که از سایر بخش های پیرامون خود متمایز می شود و با آنها تفاوت دارد.

ناحیه، بخشی از سطح زمین است که ویژگی های جغرافیایی (طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ...) همگون و خاصی دارد؛ به طوری که با بخش های مجاور خود متفاوت است.

بیشتر بدانیم

ناحیه و منطقه هر دو معادل فارسی واژه انگلیسی Region هستند؛ بنابراین، مترادف یکدیگرند و می توان آنها را به جای یکدیگر به کار برد.

هدف جغرافی دانان از ناحیه بندی سطح زمین چیست؟

ناحیه بندی

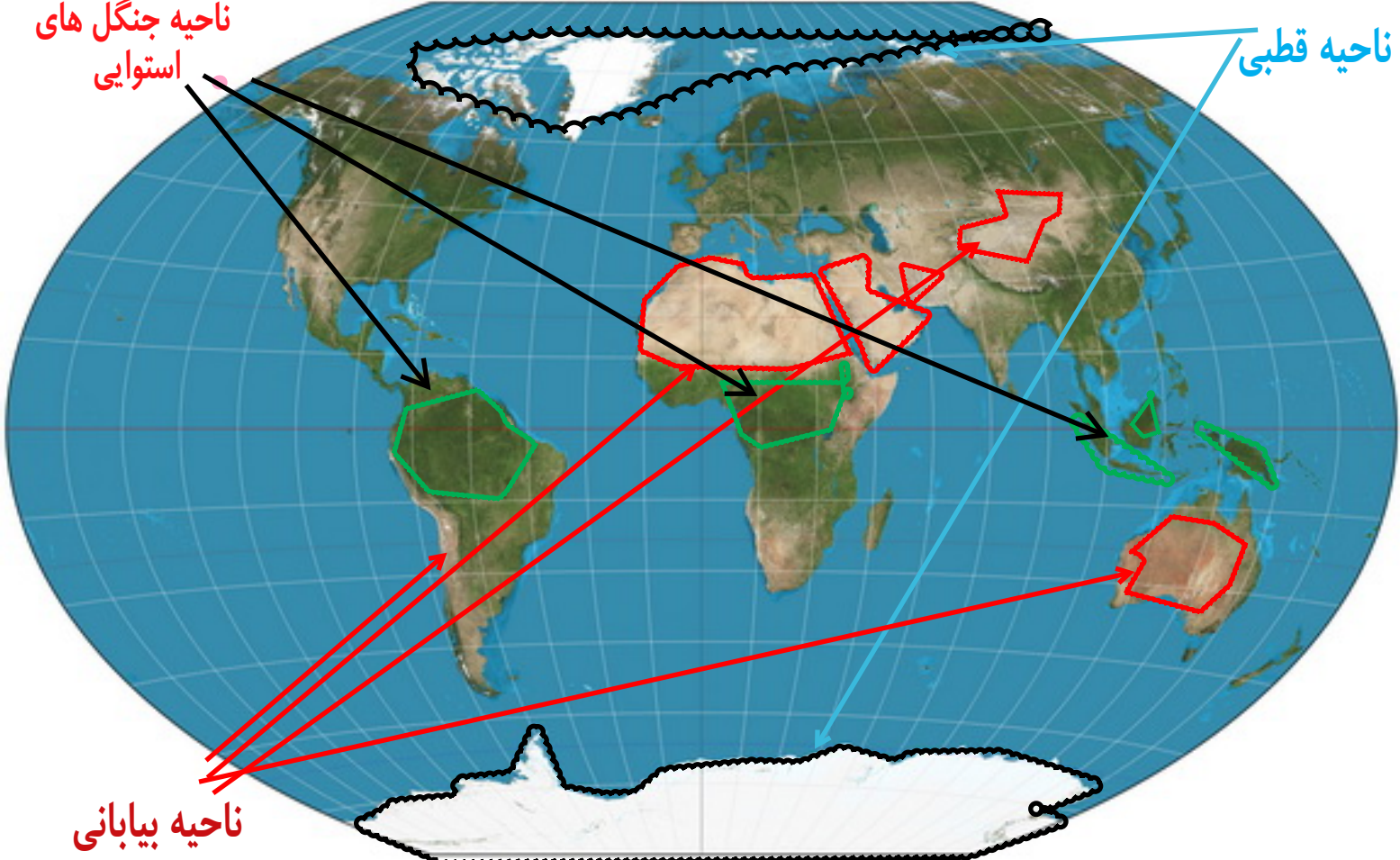
جغرافی دان ها از گذشته سطح زمین را به واحدهای جغرافیایی - که در آنها پدیده ها با هم همگونی و وحدت دارند - تقسیم کرده و سپس مورد مطالعه قرار داده اند. این تقسیم بندی ها برای شناخت بهتر و آسان تر مکان های مختلف و علمی کردن مطالعات و تحقیقات درباره این مکان ها صورت می گیرد تا بتوان برای آنها به طور صحیح برنامه ریزی کرد. وقتی یک محیط جغرافیایی را براساس معیارهایی به واحدهای کوچک تر تقسیم می کنیم، به طوری که هر واحد با واحد مجاور تفاوت داشته باشد، در واقع «ناحیه بندی» کرده ایم.

چه زمانی می توانیم ادعا کنیم که ناحیه بندی انجام داده ایم؟

ناحیه جنگل های
استوایی

ناحیه قطبی

ناحیه بیابانی

1- معیارهای طبیعی (عوامل طبیعی) معیارهای ناحیه بندی

2- معیارهای انسانی (عوامل انسانی)

چه نکاتی، را در مورد ناحیه بندی؛ باید مورد توجه قرار دهیم؟

جغرافی دان‌ها برای تعیین حدود یک ناحیه، یک یا چند معیار را به کار می‌گیرند. آنها با توجه به این معیارها، حدود یا مرزهای هر ناحیه را روی نقشه رسم می‌کنند و نواحی مختلف را روی نقشه نمایش می‌دهند.

ناحیه بندی کاری صرفاً جغرافیایی است و براساس طرز تفکر یک جغرافی دان و شیوه کار او صورت می‌گیرد. انتخاب معیارها و ملاک‌ها برای تعیین حدود یک ناحیه، به هدف مطالعه و تحقیق جغرافی دان بستگی دارد. این معیارها ممکن است «عوامل طبیعی» یا «عوامل انسانی» باشند.

برای تعیین حدود یک ناحیه؛ از کدام معیارها (عوامل طبیعی) استفاده می‌شود؟ مثال بزنید.

الف) معیارهای مربوط به عوامل طبیعی: ناهمواری‌ها، آب و هوا، پوشش گیاهی، خاک و نظایر آن، از معیارهای طبیعی ناحیه بندی است. به نقشه‌ها و تصاویر دقت کنید. در نقشه شماره ۱ جغرافی دان براساس معیارهای مربوط به بارش، ایران را ناحیه بندی کرده است.

ناحیه بندی کشور عزیزمان ایران بر اساس معیار طبیعی بارش

ویژگی‌های آماری نواحی بارشی ایران

نام ایستگاه	نسبت میانگین بالاترین بارش روزانه به بارش سالانه به درصد	میانگین بالاترین بارش روزانه به میلی متر	درصد بارندگی فصلی				میانگین سالانه بارش به میلی متر	ناحیه
			پاییز	تابستان	بهار	زمستان		
رامسر	۷	۹۳	۴۰	۲۰	۱۴	۲۶	۱۲۶۱	خزر غربی
گرگان	—	۹	۴۸	۳۰	۵	۴۳	۵۳۹	خزر شرقی
سنندج	۹	۴۸	۳۰	۵	۲۲	۴۳	۵۳۹	کردستان
زنجان - شهرکرد	۱۱	۳۳	۲۷	۳	۲۸	۴۲	۳۱۳	آذربایجان و زاگرس
مشهد	۱۱	۳۳	۲۷	۳	۲۸	۴۲	۳۱۳	خراسان شمالی
اهواز - ایرانشهر - یزد - سمنان	۱۹	۲۸	۲۳	۲	۱۹	۵۶	۱۵۴	داخلی

نقشه شماره 2 ناحیه بندی کدام کشور و بر اساس کدام معیار نشان میدهد؟

در نقشه ۲ پراکندگی خاک‌ها در کانادا را مشاهده می‌کنید. نوع خاک، ناحیه‌هایی متمایز از یکدیگر به وجود می‌آورد و بر نوع پوشش گیاهی و کشت و ... نیز اثر می‌گذارد.

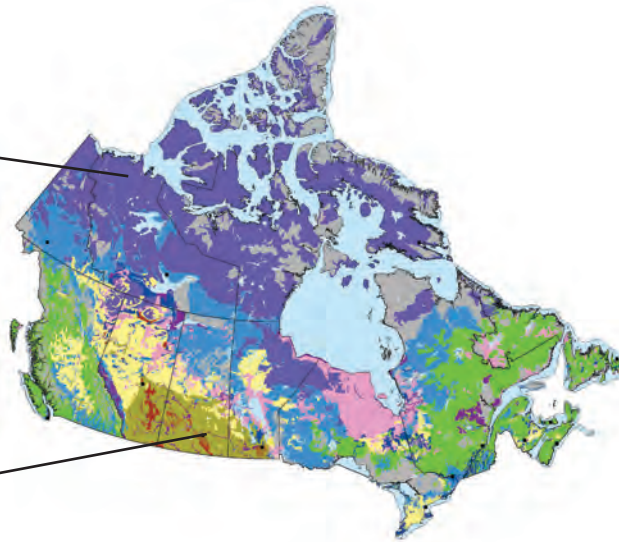
دو نوع خاک مهم‌تر در کشور کانادا

خاک کرایوزول (خاک یخ‌بسته نواحی توندرا)

خاک چرنوزیوم (خاک حاصلخیز غنی از مواد آلی و ریشه علفزارها)

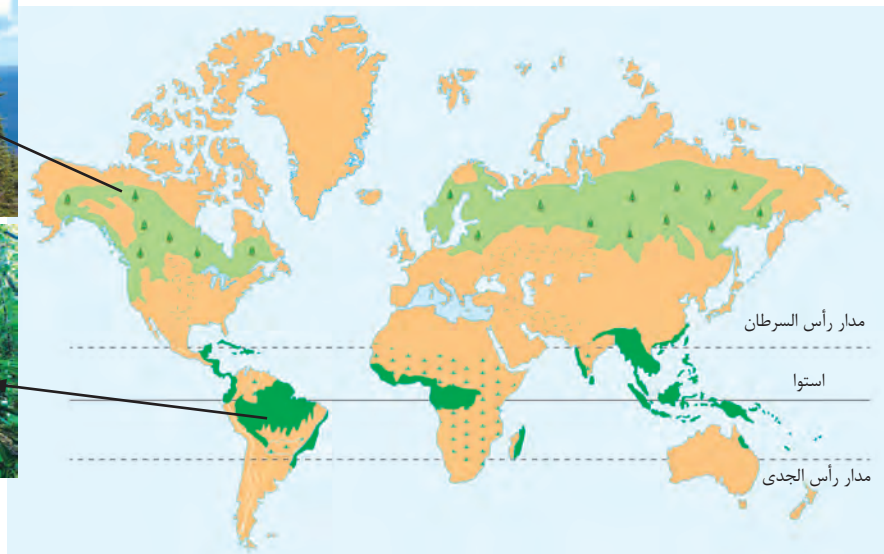
نقشه ۲- نواحی خاک کانادا

راهنما

- براون‌زول
- چرنوزیوم
- کرایوزول
- گلی‌زول
- لووی‌زول
- ارگانیک
- پودزول
- رگزل
- سولونتیک
- ورتیزول
- طبقه‌بندی‌نشده

در نقشه شماره 3 کره زمین بر اساس ؛ کدام معیار ناحیه بندی شده است؟ چگونه؟

در نقشه شماره (۳) دو زیست بوم (بیوم) متفاوت را مشاهده می‌کنید. زیست بوم‌ها جزء نواحی طبیعی هستند که هریک به سبب پوشش گیاهی و زندگی جانوری خاصی که دارند از بقیه متمایز می‌شوند. با توجه به دانسته‌های خود از پایه نهم، آیا می‌توانید بگویید این دو زیست بوم چه تفاوت‌هایی دارند؟

راهنما

- 1- تایگا
- 2- جنگل‌های بارانی استوایی

نقشه ۳- نواحی جنگل‌های بارانی استوایی و جنگل‌های تایگا را روی نقشه نشان دهید

نکته: توجه داشته باشیم زیست بوم‌ها جزء نواحی (طبیعی) هستند

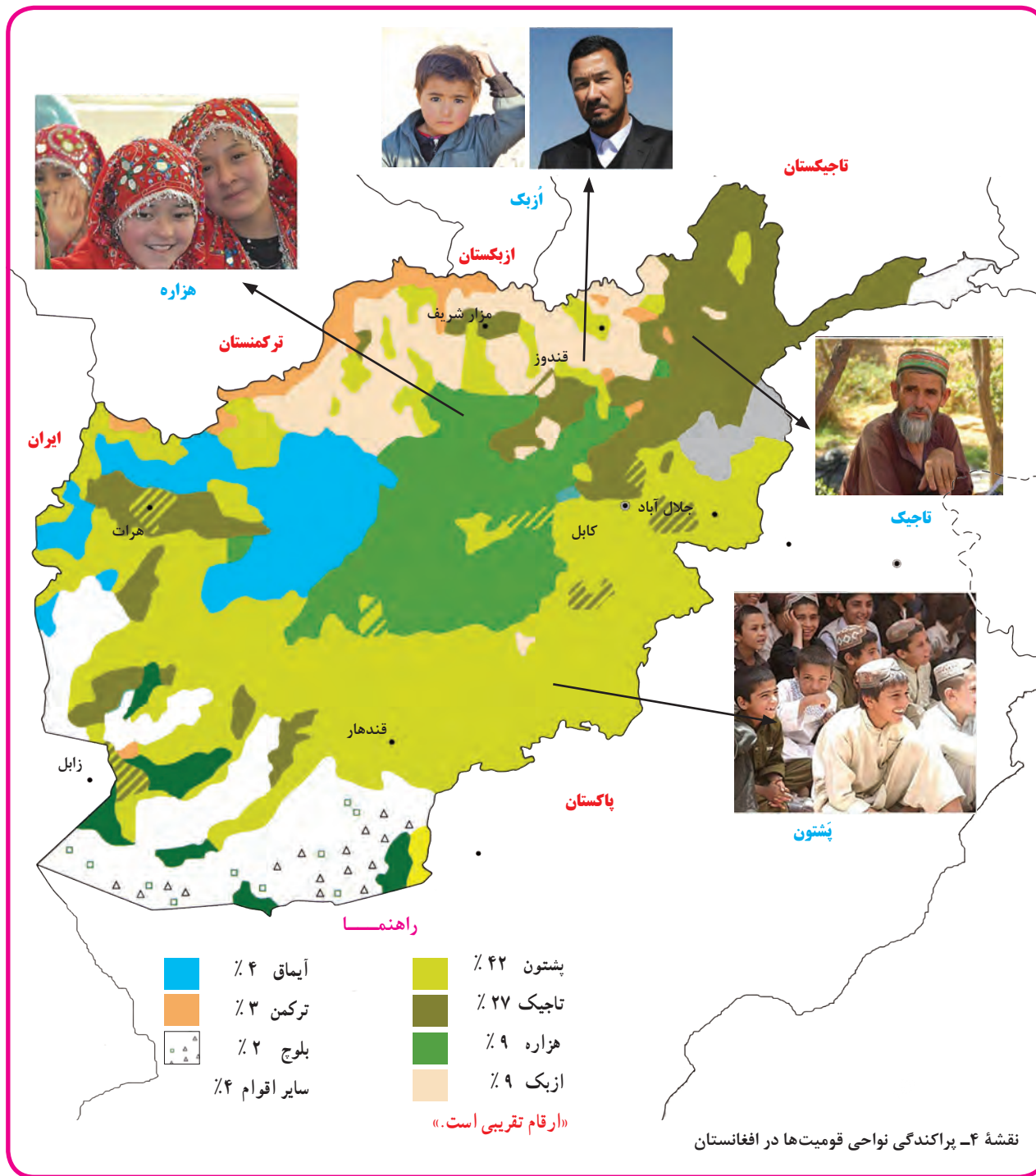
برای تعیین حدود یک ناحیه؛ از کدام معیارها (عوامل انسانی) استفاده می شود؟ مثال بزنید.

ب) معیارهای مربوط به عوامل انسانی: این معیارها ممکن است جمعیت، اقوام (قومیت‌ها)، دین، زبان، فرهنگ، نوع فعالیت‌های اقتصادی و نظایر آن باشد.

نقشه شماره 2 ناحیه بندی کدام کشور بر اساس کدام معیار نشان میدهد؟

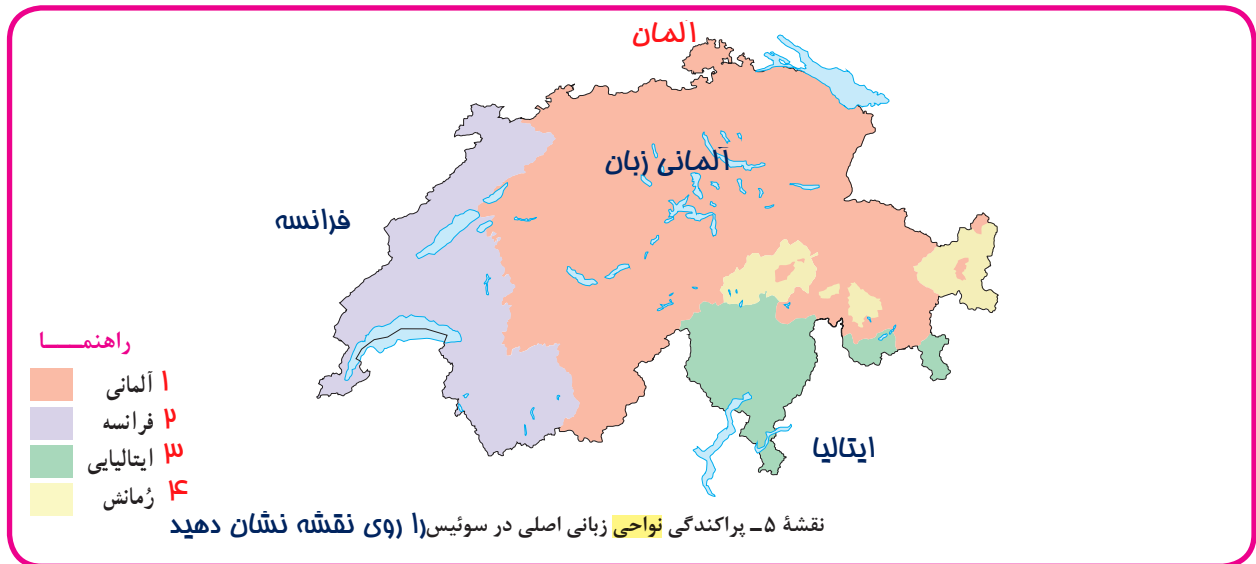
به تصاویر و نقشه‌ها دقت کنید.

همان‌طور که در نقشه ۴ مشاهده می‌کنید، اقوام مختلف هر یک در بخش خاصی از کشور افغانستان سکونت دارند.

نقشه شماره 5 ناحیه بندی کدام کشور بر اساس کدام معیار نشان میدهد؟

به نقشه شماره ۵ توجه کنید. در کشور سوئیس چهار زبان رسمی وجود دارد.

نقشه شماره 6 ناحیه بندی کدام کشور بر اساس کدام معیار نشان میدهد؟

در نقشه شماره ۶، کشور هند را می بینید که بر مبنای پراکندگی ادیان ناحیه بندی شده است. هر دین تقریباً قلمرو جغرافیایی خاصی را در سرزمین هند اشغال کرده است.

نقشه شماره 7 ناحیه بندی کدام قاره و بر اساس کدام معیار نشان میدهد؟

در نقشه شماره ۷ نواحی عمده صنعتی در قاره اروپا را مشاهده می کنید. نواحی صنعتی اروپا بیشتر در کدام بخش های این قاره استقرار یافته اند؟

نقشه ۷- نواحی صنعتی مهم در قاره اروپا را روی نقشه نشان دهید

بیشتر بدانیم

امروزه برای ناحیه بندی از روش های جدید نقشه کشی، تفسیر عکس های هوایی، سیستم های اطلاعات جغرافیایی (GIS) و به ویژه روش های ریاضی و آماری استفاده می شود. جغرافی دان ها پس از تعیین معیارها و شاخص های ناحیه بندی با استفاده از روش های کمی و آماری (فراوانی و تکرار پدیده ها در واحد سطح، ضریب هم بستگی و ...)، میزان وحدت و تجانس را در یک ناحیه تعیین می کنند و آن را روی نقشه نشان می دهند.

فعالیت و مهارت جغرافیایی را بادقت انجام داده و تحویل دهید

فعالیت

بیندیشیم: به نظر شما، چرا جغرافی دان ها ناحیه بندی می کنند؟ ناحیه بندی جغرافی دان ها با کار محققان سایر رشته های علمی (مثلاً زیست شناسان در رده بندی موجودات زنده یا مورخان در تقسیم بندی تاریخ به دوره های زمانی و...) چه شباهتی دارد؟
— نمودار زیر را روی کاغذ رسم کنید و به جای نقطه چین ها عبارت های مناسب بنویسید.

ناحیه

ناحیه، بخشی از سطح زمین است که ویژگی های جغرافیایی (طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و...) همگون و خاصی دارد؛
به طوری که با بخش های مجاور خود متفاوت است

ناحیه بندی

معیارهای انسانی

معیارهای طبیعی

مهم

مهارت های جغرافیایی

۱- الف) هر یک از نقشه های ۱ تا ۷، ناحیه بندی بر مبنای کدام معیار طبیعی یا انسانی را نشان می دهد؟
برای نقشه های شماره ۱، ۴، ۵ جدولی ترسیم کنید و اطلاعاتی را که هر نقشه و راهنمای آن در اختیار شما می گذارد، استخراج و یادداشت کنید.

معیار ناحیه بندی	تعداد نواحی روی نقشه	مقایسه وسعت نواحی (وسیع ترين ناحیه)	موقعیت تقریبی نواحی عمده	آنچه از این نقشه درک می کنم

۲- با توجه به نقشه پراکندگی ادیان در کشور هند و آنچه درباره میزان جمعیت آن کشور می دانید، تعداد تقریبی مسلمانان هند را محاسبه کنید.

مهم

ارائه در کلاس

به طور گروهی از نواحی طبیعی و انسانی پیرامون روستا یا شهر خود عکس بگیرید. تصاویر را دسته بندی کنید (ناحیه کشاورزی، صنعتی، بیابانی و...) و در قالب مناسبی در کلاس نمایش دهید. هنگام ارائه کار خود، نام و موقعیت ناحیه ای که از آن عکس تهیه کرده اید و همچنین ویژگی های آن ناحیه را توضیح دهید.

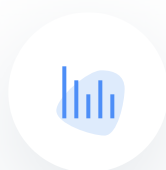
لطفا پس از گروه بندی، هر گروه برای هر نوبت، یکی از ارائه ها را انتخاب کرده و در کلاس ارائه دهید (بخشی از نمره مستمر هر نوبت)، مربوط به این ارائه خواهد بود.

داریوش ترابی - دبیر دبیرستان های بیرجند
ویرایش جدید - مهر ماه 1403

اپلیکیشن درسی همیار

برنامه رایگان درسی همیار

تمام پایه ها

جواب کتاب ، تدریس و نمونه سوال

همیشه رایگان

برنامه همیار کاملا رایگان میباشد